

Zomerdiensten Remonstranten en Doopsgezinden
Thema: ‘Oud of nieuw, daar zit muziek in’

13 augustus 2023
Remonstranten

(Inwijding tempel, Jan Luyken)

Voorganger: dr. Tjaard Barnard
Organist: Jos van der Kooy

Welkom en aansteken van de kaars

Orgelspel Praeludium in F grote terts, BWV 556
Johann Sebastian Bach (1685-1750)

Votum en groet

Onze hulp is in de naam van de Heer
die hemel en aarde gemaakt heeft,
die trouw houdt tot in eeuwigheid
en die niet loslaat het werk van zijn handen.

Genade zij u en vrede
van God onze Vader
en van Jezus Christus, de Heer.
Amen.

Psalm 98, oude berijming (1773)

1 Zingt, zingt een nieuw gezang den Heere,
Dien groten God, Die wondren deed.
Zijn rechterhand, vol sterkt' en ere,
Zijn heilig' arm, wrocht heil na leed.
Dat heil heeft God nu doen verkonden,
Nu heeft Hij Zijn gerechtigheid,
Zo vlekkeloos en ongeschonden.
Voor 't heidendom ten toon gespreid.

3 Doet bij uw harp de psalmen horen;
Uw juichstem geef' den Heere dank;
Laat klinken, door uw tempelkoren,
Trompetten en bazuïngeklank.
Dat 's Heeren huis van vreugde druipe
Voor Israels grote Opperheer;
De zee met hare volheid bruipe,
De ganse wereld geef' Hem eer.

2 Hij heeft gedacht aan Zijn genade,
Zijn trouw aan Isrel nooit gekrenkt.
Dit slaan al 's aardrijks einden gade,
Nu onze God Zijn heil om schenkt.
Juich dan den Heer' met blijde galmen,
Gij ganse wereld, juich van vreugd.
Zing vrolijk in verheven psalmen
Het heil, dat d' aard' in 't rond verheugt.

4 Laat al de stromen vrolijk zingen,
De handen klappen naar omhoog;
't Gebergte vol van vreugde springen
En hupplen voor des Heeren oog.
Hij komt, Hij komt, om d' aard' te richten,
De wereld in gerechtigheid;
Al 't volk, daar 't wreed geweld moet zwichten,
Wordt in rechtmatigheid geleid.

Inleiding op het thema

Vandaag begin ik de dienst met een anekdote die ik u tien jaar geleden ook al heb verteld. Eens kijken of u toen een beetje opgelet hebt... Zo'n dertig jaar geleden, beste mensen, zat ik met twee andere theologiestudenten in de bus van Leiden naar Katwijk. Het was aan 't eind van de middag en we waren op pad gegaan naar het huwelijk van een medestudent. De bruidegom was van zeer orthodoxe snit. Zo orthodox, dat hij zich zelfs nog ter rechterzijde van de Gereformeerde Bond bevond, buiten de Hervormde Kerk. Zwartekousen in het kwadraat, zeg maar. We hadden een origineel cadeau bedacht. Het jonge stel zou iets vernieuwends krijgen. Het *Liedboek voor de Kerken uit 1973*. In die kringen werd alleen nog maar gezongen uit de oude psalmberijming van 1773. U weet wel, die van *'t Hijgend hert der jacht ontkomen*. Daarnet zongen we ook uit die berijming. Even nog discussieerden we over de opdracht die we in het boek zouden schrijven. Een pesterige collega stelde voor: Genesis 29: 25. Omdat heidense vrijzinnigen geen bijbel bij de hand hebben, zal ik u vertellen wat daar staat: En zie, het was Lea. Voor de portee van dit citaat: leest u vanavond de Bijbeltekst nog eens door voor het slapen gaan: Genesis 29. Daarna schreven we iets serieuzers in het liedboek: *Zingt, zingt, een nieuw gezang den Heere*. Dat is psalm 98 in de Oude Berijming.

De afgelopen weken hebben we u steeds lastiggevallen met het thema *oud en nieuw*. Vandaag wil ik dat toepassen op oud en nieuw bij liederen. Wat is de betekenis van het zingen binnen

de beleving van ons geloof? U begrijpt dat het thema mij na aan het hart ligt. En ik hoef u niet te vertellen dat ik mij niet schaam voor een wat klassiekere liedkeuze.

Gebed

Eeuwige God,

Daar zijn we samengekomen in uw huis. Een ogenblik trekken we ons terug uit de alledaagsheid van het bestaan. Of het nu is uit onze werkomgeving of uit een rustiger bestaan. We komen hier op een dag die anders is dan andere dagen. We komen hier voor verstillings, voor rust, voor diepgang.

Het liefste zouden we hier de antwoorden vinden op al onze levensvragen. Het grote waarom of waartoe, we zouden het willen weten. De grote vragen van de zin van ons bestaan. Maar eerlijk gezegd, zo realiseren we ons heel goed, daarop komt geen antwoord uit de hemel.

We komen hier samen om te overdenken. Om ons uit te spreken. Om te roepen en om te zingen. Woorden van onszelf, woorden die de traditie ons in de mond heeft gelegd. Grote woorden die van u spreken. Woorden die ons vaak vreemd zijn, maar, ook als we ze niet helemaal kunnen begrijpen of aanvoelen, ons toch eigen kunnen worden. Woorden die u present stellen.

Wees dan vandaag in ons midden. Wees aanwezig en help ons verder in onze zoektocht door het bestaan.

Amen,

Lied 146a: 1, 3 en 7 Laat ons nu vrolijk zingen

Lezing: 2 Kronieken 5: 11-14 (Bijbel in Gewone Taal)

Alle priesters die in de tempel waren, uit alle groepen, hadden zich voorbereid op hun heilige taak. Alle zangers uit de stam Levi hadden kleren van fijn wit linnen aangetrokken. Het waren Asaf, Heman, Jedutun, en hun zonen en broers. Ze stonden met harpen en andere muziekinstrumenten klaar aan de oostkant van het altaar. Er stonden ook 120 priesters met trompetten klaar. Toen kwamen de priesters die de kist in de tempel neergezet hadden, weer naar buiten. Meteen werd er op de trompetten geblazen. En de zangers begonnen te zingen om de Heer te danken. Er werd muziek gemaakt met trompetten en andere muziekinstrumenten. En er werd gezongen: 'De Heer is goed. Zijn liefde blijft altijd bestaan.' Op dat moment vulde een wolk de tempel. In die wolk was de Heer aanwezig. Door die wolk konden de priesters hun werk in de tempel niet doen.

Lied 136: 1, 3, 12 en 13 Loof de Heer, want Hij is goed

Preek

Vanmorgen wil ik in drie delen wat tot u zeggen:

Wat brengt ons samen?

De eredienst

De lofzang

Deel 1 Wat brengt ons samen?

Wat is het eigenlijk, broeders en zusters, dat ons hier wekelijks samenbrengt? Waarvoor komen we ons bed uit? Wat hopen we hier te vinden? De meeste Remonstranten zullen, zo denk ik, dan iets zeggen over de preek. Over onze gedachten die hier gevoed worden met nieuwe interpretaties van de aloude verhalen, over de doorwerking daarvan in ons dagelijks leven. Van de inspiratie die je ook kunt halen uit de teksten van grote schrijvers en dichters. Bij de overwegingen van moderne filosofen. U hoort het al, de remonstrantse traditie is er eentje van woorden. Van intellectualisme. Geloof wordt bij ons vaak gevoed door de ratio. De Geest komt door het verstand binnen. 'Heb de Heer, je God, lief, met heel je verstand.'

Voor mijn gevoel is dat binnen de doopsgezinde traditie anders. Vandaag en altijd als we samenwerken is dat een waardevolle correctie op onze eigen eenzijdigheid. Het heeft voor mijn gevoel een heel andere insteek. Waar remonstranten filosoferen als eerste inzet hebben, zijn doopsgezinden van nature beter in het handelen. Al vanaf Menno Simons staat het doen, het leven van het Evangelie centraal. Zonder compromis, geen wereldgelijkvormigheid, maar een onvoorwaardelijke navolging van Christus. De Bergrede staat centraal. Geloven is doen. Je handen uit de mouwen steken!

Niet voor niets zijn daar die mooie bordjes in doopsgezinde huizen:

*Dopen wat mondig is,
spreken dat bondig is,
vrij in het christelijk geloven,
daden gaan woorden te boven.*

Ziedaar twee benaderingen van het geloof, ik geef toe, een al te vlotte schets en misschien ook een beetje een karikatuur, zo tegenover elkaar gezet. Maar ik denk voor velen wel herkenbaar. Woorden tegenover daden. Accenten in het geloof, die ieder hun eigen plek verdienen.

Deel 2 de eredienst

Vanmorgen wil ik daar een derde benadering aan toevoegen. Niet als een vervanging, misschien ook niet als een tegenover, maar als een invulling van of een aanvulling bij onze oude tradities die we moeten blijven koesteren. Ze hebben ons tenslotte al respectievelijk vier en vijf eeuwen gevoed, de intellectualistische en de activistische benadering van het geloof.

In protestantse kringen werd van oudsher over de kerkdienst gesproken als een eredienst. Tegenwoordig komt, onder invloed van een katholiserende liturgische beweging, het woord 'viering' wat meer in zwang. Zelf heb ik wat meer met eredienst, waarbij dan de vraag gesteld moet worden wat dat betekent.

Niet voor niets heb ik u een klein gedeelte van het verhaal gelezen van de inwijding van de tempel van Salomo. We lazen het slot, het hoogtepunt. De tempel van Salomo, gemaakt door de koning die minder bloed aan zijn handen had dan zijn vader David, is een wonder van schoonheid. Gemaakt met de duurste materialen, in enorme maatvoering. Een bijzondere tempel als huis voor de Godheid. Dat was in de oudheid natuurlijk een begrijpelijk concept. Goden woonden in hun tempels. Daar werden ze verzorgd, daar werden ze in de ochtend gewekt met rituelen, kregen ze een lekker ontbijtje en werden gedurende de hele dag tevreden gesteld met mooie rituelen en offers. In de avond werden ze weer te rusten gelegd. En zo werd de wereld draaiend gehouden.

Dat concrete beeld van een tempel als woonplaats van de Allerhoogste zit ook achter het verhaal van vanmorgen. De inwijding van de tempel lijkt een beetje op kroning van koning Charles. De mooiste rituelen, de oudste gebruiken, maar voor vandaag belangrijk, ook de mooiste muziek, dit alles wordt tevoorschijn gehaald. En in het gedeelte wat ik daarnet gelezen heb, zie je dat God present wordt gesteld, door de liturgie, door de muziek en het gezang. Hier geldt letterlijk het woord van de psalmist: de Heer troont op de lofzangen van Israël. Bij al het gezang komt God, als in rookwolk, de tempel in bezit nemen. Hij is er, waar zijn naam gezongen wordt. De eredienst in de tempel van het oude Israël kwam daar op neer: lofprijzing en offers voor de Heer op de plek waar Hij woonde.

In andere christelijke stromingen dan die van het protestantisme is deze nadruk op liturgie ook aanwezig. Denk aan de katholieke stromingen en die van de orthodoxie van Griekenland en Rusland. Het goddelijke wordt present gesteld in het offer, in de gestalten van brood en wijn. Bij dit alles heeft het gezang een belangrijke rol. Gezang door koren met een heel specifiek geluid.

In het protestantisme heeft het gezang van de gemeente de plek van het koor overgenomen. De volkszang is een van de meest kenmerkende elementen van het protestantisme in Lutherse en Calvinistische snit. Vroeg calvinistische oecumene bestond en bestaat in het vanaf de zestiende eeuw overal gebruiken van de psalmen van Calvijn uit Straatsburg en Genève. Wereldwijd werden en worden deze psalmen gezongen. Je kunt je direct thuis voelen in een protestantse dienst in het buitenland, wanneer deze psalmen klinken. Dat werd niet alleen beperkt tot de zondagse dienst. Inmiddels is het een beetje uitgestorven, maar denk ook aan de huiselijke godsdienstoefening rond het harmonium, wanneer psalmen en gezangen werden gezongen. Juist dat zingen van liederen was vormend voor het geloof. Denk aan tot in onze tijd de betekenis - misschien niet direct in onze kring - van programma's als *U zij de glorie, de Muzikale Fruitmand* en *Nederland zingt*. En in de loop der tijden heb ik veel Remonstranten meegemaakt die inspiratie haalden uit het programma *Songs of Praise* van de BBC.

Misschien laat dit wel zien, dat de nadruk op de intellectualistische benadering van het geloof van Remonstranten en het activistische van Doopsgezinden wel erg eenzijdig is. Dat er ruimte is en moet zijn, voor een benadering die meer het hart raakt. Zit ons geloof over het algemeen een voet te hoog. Eerder in het hoofd dan in het hart. Of eerder in de handen dan in het hart. Maar laat daar ook een voet tussen zitten...

Deel 3 De lofzang

Ik kom tot het slot van mijn preek. Ik heb u al eens eerder verteld, dat mijn Marieke op zaterdagavond me soms iets vraagt over de dienst van de volgende ochtend. Dat gaat nooit over het thema of over de bijbeltekst: het gaat altijd over wat er gezongen gaat worden. Het bevestigt voor mij, dat hoezeer we ook zeggen, dat het bij ons altijd over de preek gaat, dat misschien niet helemaal waar is. We worden wel geraakt door een diepzinnige preek, maar raken we pas echt beroerd door een lied.

Oude en nieuwe liederen helpen ons in het geloof. Om het geloof uit te zingen, maar misschien nog wel meer om het ons in te zingen, zoals mijn verre neef Willem het zei. Vindt het geloof de weg naar ons hart, door het zingen en door het luisteren van liederen die ons raken? Laten we eerlijk zijn, dat zijn vaak de oude liederen, die we van kinds af kennen. Ook al nemen de woorden en de boodschap niet meer letterlijk, de oude muziek en de oude woorden zetten ons in beweging. *Wat de toekomst brengen moge en de Heer is mijn herder*. Ik herinner me nog hoe een oudere dame in een andere gemeente tot tranen toe geroerd was, toen ik dat lied, *de Heer is mijn herder*, had laten zingen. Het had al 25 jaar, zei ze, in deze gemeente niet meer geklonken. De predikanten waren het theologisch ontgroeid. En toch raakte het haar hart. En zo is het ook bij ons, zelfs als er een kinderliedje klinkt:

*Jezus zegt, dat hij hier van ons verwacht,
dat wij zijn als kaarsjes, brandend in de nacht.*

Of:

*Ik ga slapen, ik ben moe, doe mijn beide oogjes toe.
Lieve Heer houdt deze nacht, over mij getrouw de wacht.*

Dat zegt ons uiteindelijk meer, dan de meest geleerde preek, met de mooiste gedichten en dito filosofieën. Alleen durven we het niet toe te geven. Amper aan onszelf, laat staan aan anderen.

De afgelopen zes weken hebben we het uitgebreid over oud en nieuw gehad. Het oude en vertrouwde helpt ons op weg. Het nieuwe daagt ons uit. Oude liederen dragen ons geloof en doen een beroep op ons gemoed. Nieuwe liederen dagen ons uit, om telkens opnieuw te verwoorden wat we zoeken in ons leven en in ons geloof. Woorden van de recent overleden Huub Oosterhuis hebben beide functies gekregen. Oorspronkelijk daagden ze ons uit, maar door hun specifieke idioom en eigen klankkleur hebben sommige, vooral de oudere liederen, ook de status van klassieker gekregen. Alleen al een paar woorden of een paar noten raken ons.

Zo is het ook met veel liederen die klassiek geworden zijn in ons oude liedboek uit 1973. Dat boek is een ware schatkamer van poëzie van grote dichters. Veel liederen hebben een warme plek in het hart gekregen, andere liederen zijn geruisloos afgevoerd en hebben nooit zo gefunctioneerd. Zo zal het altijd blijven gaan, ook met nieuwe liederen die nu gedicht en gecomponeerd worden. Soms blijkt het aloude ambacht van de dichter, gecombineerd met dat van de componist, gebruikt te kunnen worden door de Geest en kan het ons voor tientallen jaren inspiratie brengen.

Zie daar de boodschap voor vandaag. Laten we ons openstellen. Laten we ons inspireren door het lied dat ons in de mond gelegd wordt. Oud en vertrouwd, nieuw en uitdagend, in alle gevallen een nodiging van de Geest om in beweging te komen. Om zo klank te geven aan de inspiratie die in ons is, of nog beter, die in ons kan komen.

Amen.

Stilte

Orgelspel Improvisatie

Gebeden afgesloten met gezamenlijk ‘Onze Vader’

Eeuwige God,

Tot u komen we in de stilte. In u zoeken we rust. In u vinden we steun. U bent het, die ons leven gewild hebt. Voor u mogen we bestaan als mensen, wier bestaan niet zinloos is. Wij mogen leven in uw licht.

Niet altijd is een mensenleven gemakkelijk. Er zijn de zorgen van alledag, er is diepe twijfel over het bestaan. Wij worden getroffen door verdriet. We worden ziek en verliezen onze kracht. We komen alleen te staan, als we mensen verliezen aan de dood of aan het leven. We zijn bang voor wat ons allemaal kan overkomen, al lang voordat het ons overkomt.

Wilt u ons mensen geven, die ons bijstaan. Wilt u ons ondersteunen met mensenhanden die ons dragen. Wilt u ons sterken, wanneer iedereen ons in de steek laat.

Van geslacht op geslacht bent u onze God geweest. Daarom loven en prijzen wij u. Ons bestaan vindt zijn kracht in u. Blijf dan zo met ons, ons leven lang.

In de stilte willen we u bidden, voor wat geen ander mens kan zeggen. U kent onze hoop en onze wanhoop. U draagt ons in ons verdriet, u verheugt zich met ons over wat ons goed gaat. Wil met ons zijn, als we u bidden in de stilte.

Met heel uw kerk, van alle plaatsen en tijden, bidden we met de woorden die Jezus ook ons heeft geleerd:

Onze Vader die in de hemel zijt,

Uw naam worde geheiligd;

Uw Koninkrijk kome;

Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel.

Geef ons heden ons dagelijks brood;
En vergeef ons onze schulden,
Zoals ook wij onze schuldenaars vergeven;
En leid ons niet in verzoeking,
Maar verlos ons van de boze.
Want van U is het Koninkrijk
En de kracht en de heerlijkheid
In eeuwigheid.
Amen.

Mededelingen

Collecten

Slotlied 655 Zing voor de Heer een nieuw gezang

Zegen

Bevestigen wij dan ons geloof in een leven van liefde,
aanvaarden wij onze verantwoordelijkheid voor onze geloofsgemeenschappen,
haar taak in deze wereld, met haar noden
en gaan we dan van hier naar ons huis en onze levensopdracht,
onder Gods zegen.

De Heer zegene en hij behoede u.
De Heer doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig.
De Heer verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.
Amen.

Lied 978: 4 ‘Laat dan mijn hart U toebehoren’

**Orgelspel Allegro uit Concert in F groot, opus 4: 4
Georg Friedrich Händel (1685-1709)**